

DOI: 10.26565/2786-5312-2022-95-09

УДК 811.111'371

Шевченко І. С.

доктор філол. наук, професор, завідувачка кафедри ділової іноземної мови та перекладу Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна; e-mail: iryna.shevchenko@karazin.ua; ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2552-5623>; GOOGLE SCHOLAR: https://scholar.google.com.ua/citations?user=uHkA_kgAAAAJ&hl=ru; RESEARCH GATE: <https://www.researchgate.net/profile/Iryna-Shevchenko-3>

Морозова І. І.

кандидат філол. наук, доцент, доцент кафедри англійської філології Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна; e-mail: irina.i.morozova@karazin.ua; ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1243-7854>; GOOGLE SCHOLAR: <https://scholar.google.com.ua/citations?user=r3T0uG4AAAAJ&hl=ru>; RESEARCH GATE: <https://www.researchgate.net/profile/Iryna-Morozova>

Шевченко В. О.

аспірант кафедри Теорії та практики перекладу Харківського гуманітарного університету «Народна українська академія»; e-mail: kvp@nua.kharkov.ua; GOOGLE SCHOLAR: https://scholar.google.com/citations?view_op=list_works&hl=ru&user=WEP_9uwAAAAJ
(Харків)

Номінації агресії Росії проти України в англійськомовних медіа: когнітивно-прагматичний аналіз

Протягом 2014–2022 років в англійськомовних медіа вживаються декілька провідних номінацій збройної агресії Росії проти України від КРИЗА/CRISIS і СПЕЦІАЛЬНА ОПЕРАЦІЯ/SPECIAL OPERATION до ВІЙНА/WAR, причому обрана номінація засвідчує політичну позицію видань і змінюється відповідно до розвитку подій. Наша розвідка доводить, що різні структури цих концептів зумовлюють їх різне місце в англійській мовній картині світу і, відповідно, сприйняття носіями мови. Гіпотезою роботи є теза про те, що ЗБРОЙНА АГРЕСІЯ – гештальтний поліапелюваний концепт, різні номінації якого – war, operation, crisis – активують різні домени в англійській картині світу і, відповідно, маніпулюють свідомістю, змінюючи сприйняття. З метою встановлення місця окремих концептів в англійській мовній картині світу, у статті проводиться семантичний аналіз лексем-репрезентантів цих концептів, визначається їхня структура і напрямки профілювання. На основі комплексної когнітивно-прагматичної методики дослідження автори визначають змістовий обсяг лексем-номінацій концептів. У результаті їх порівняльного аналізу зроблено висновки, що концепт ВІЙНА/WAR є найбільш точним відповідником стану збройної агресії, у той час як інші концепти викривляють уявлення носіїв мови про стан справ і слугують засобами маніпуляції, відволікають від усвідомлення воєнних злочинів армії агресора, звитяги захисників і трагедії цивільного населення, що потерпає від агресії. Ми стверджуємо, що маніпулятивний дискурс агресора складають чотири основні тактики: заперечення, відволікання, спотворення фактів, збудження тривоги. Емпіричний матеріал дослідження отримано з тлумачних та етимологічних словників англійської мови та з провідних друкованих медіа США.

Ключові слова: агресія, ВІЙНА/WAR, вплив, ЗБРОЙНА АГРЕСІЯ, КРИЗА/CRISIS, маніпуляція, номінація, СПЕЦІАЛЬНА ОПЕРАЦІЯ/SPECIAL OPERATION, Росія, Україна.

1. ВСТУП

Проблема впливу мовної інформації на свідомість носіїв мови не є новою в лінгвістичних розвідках, однак у воєнний період, що супроводжується інформаційною війною, вона набуває особливої актуальності.

Метою статті є виявлення концептуальної структури провідних концептів, що узагальнюють колективний досвід збройної агресії Росії проти України у період 2014–2022 років лексичними засобами англійської мови.

Об'єктом дослідження обрано лексеми-репрезентації концептів, пов'язаних із ЗБРОЙНОЮ АГРЕСІЄЮ, а саме КРИЗА/CRISIS і СПЕЦІАЛЬНА ОПЕРАЦІЯ/SPECIAL OPERATION, ВІЙНА/WAR, а предметом – когнітивно-прагматичні властивості цих концептів, що слугують засобом політичної маніпуляції в англійській мові.

Завдання дослідження включають опис змістового обсягу лексем-номінацій концептів; встановлення структури концептів і їх профілювання у картині світу; виявлення маніпулятивного потенціалу номінацій концептів КРИЗА/CRISIS і СПЕЦІАЛЬНА ОПЕРАЦІЯ/SPECIAL OPERATION, ВІЙНА/WAR в американському медійному просторі.

Матеріалом дослідження слугують лексикографічні джерела сучасної англійської мови [6 та ін.], які містять дані щодо лексем crisis, operation, war, та приклади функціонування лексем crisis і синонімів (340 прикладів), special operation (670 прикладів), war (1660 прикладів) у друкованих американських ЗМІ 2014–2022 років, переважно The New York Times (NYT). Інформаційний простір англійської мови та медіадискурсу таких якісних аналітичних ЗМІ як NYT, присвячений збройній агресії РФ проти незалежної України, викриває кремлівські наративи і містить здебільш об'єктивні оцінки подій.

Незважаючи на відносно недовгу історію розвитку когнітивної прагматики [13], вплив на суспільство певних концептів картини світу, активованих лексичними одиницями мови, все більше привертає увагу дослідників [2; 16]. Реалії політичного життя XXI століття висувують на перший план когнітивно-прагматичні особливості політичного дискурсу. У цій статті ми спершу розглянемо парадигмальні засади когнітивної прагматики як методології вивчення концептів та їх впливового потенціалу; далі наведемо результати аналізу концептів КРИЗА/CRISIS і СПЕЦІАЛЬНА ОПЕРАЦІЯ/SPECIAL OPERATION, ВІЙНА/WAR, лексично реалізованих в сучасному американському медіадискурсі; встановимо їх участь у стратегіях і тактиках політичного медіадискурсу і насамкінець підведемо підсумки, сформулюємо висновки цієї розвідки та намітимо напрямки подальших когнітивно-прагматичних студій політичного медіадискурсу.

2. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Методологічно вивчення впливового потенціалу лексем-номінацій концептів ґрунтується на новітньому когнітивно-прагматичному підході [11, с. 323–340]. Цей підхід почасти закорінений у когнітивно-комунікативній лінгвістиці, що розробила власні теоретико-методологічні принципи й інструменти когнітивного аналізу міжособистісної комунікативної взаємодії. На думку А. П. Мартинюк, її «основне теоретичне положення полягає в тому, що лінгвістичні дослідження міжособистісної комунікації як когнітивного процесу повинні спиратися на теорію динамічного конструювання значення» [3, с.17].

Пропонований когнітивно-прагматичний підхід задовольняє потребу доповнити когнітивний підхід прагматичним і соціокультурним вимірами дослідження, тим більш, що прагматика за своєю природою когнітивна. Від свого започаткування когнітивна прагматика визначається як ментальне пояснення механізму мовної реалізації. У широкому розумінні цього терміну ми розглядаємо когнітивну прагматику як мультидисциплінарний підхід лінгвістичної прагматики, що інтегрує когнітивні та комунікативні (прагматичні) дискурсивні дослідження [15].

Когнітивно-прагматичний аналіз підкреслює взаємозв'язок когнітивно-лінгвістичного та прагматичного вимірів дискурсу, що зумовлює поєднання відповідних методів аналізу. Дослідження дискурсотвірних концептів, засобів їх номінації (методика компонентного аналізу лексем), визначення доменів профілювання значень та моделювання структури концепта (методика семантики лінгвальних мереж) уможливають визначення місця концепту у картині світу. Подальший розгляд ролі дискурсотвірних концептів як засобів реалізації стратегій і тактик дискурсу розкриває провідні інтенції автора і дозволяє встановити характер дискурсивного впливу: інформаційний, маніпулятивний тощо.

Сучасні лінгвістичні студії визнають інтегративний характер дискурсу, аналіз якого, відповідно, вимагає комплексних підходів у поєднанні когнітивного, прагматичного, соціолінгвістичного тощо [7; 9; 10; 14]. Зокрема, дискурсивну стратегію І. Є. Фролова [5, с. 157] визначає через ментально закорінене поняття інтенції: стратегія – це «комунікативна інтенція мовця, сформована на основі використання колективного досвіду для власних індивідуальних потреб і бажань, та мовна об'єктивація цієї інтенції, надання їй інтерактивного статусу з урахуванням осмислення вербалізованої інтенції всіма суб'єктами мовленнєвої взаємодії».

У політичному медіадискурсі серед стратегій і тактик впливу, зокрема, методів дезінформації і маніпулювання свідомістю, виділяють провідні тактики викривлення реальності та відомих фактів, вихо-

дячи з потреб політики і влади. У дискурсі інформаційної війни XXI століття це чотири тактики: запечування, відволікання, спотворення та тривоги (4D tactics: deny, distract, distort, dismay) [12, p. 144]. Як типові приклади цих тактик у кремлівських нарративах відома болгарська дослідниця політичного дискурсу І. Пер'янова наводить:

- **заперечення** (кремлівські речники – про присутність військових РФ в Криму: «*Їх там нема*»);
- **відволікання** (лживі кремлівські твердження, що «*малайський боїнг МН17 збили українці*»);
- **спотворення** фактів (промови Путіна про «*миролюбну*» Росію, яка «*ніколи не була агресором*»);
- **нагнітання почуття тривоги** (сьогоднішній ядерний шантаж світу з боку Росії) [там само, с. 144–154].

Наведені парадигмальні засади когнітивної прагматики слугують методологією та обґрунтовують обрані методики вивчення дискурсотвірних концептів КРИЗА/CRISIS, СПЕЦІАЛЬНА ОПЕРАЦІЯ/SPECIAL OPERATION, ВІЙНА/WAR, використані у наступному підрозділі для встановлення специфіки цих концептів в англомовній картині світу і їх впливового потенціалу в сучасному американському політичному медіадискурсі.

3. РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

За нашими даними, в американському медіа просторі 2014–2022 років збройна агресія Росії проти України витлумачувалась через концепти КРИЗА/CRISIS, СПЕЦІАЛЬНА ОПЕРАЦІЯ/SPECIAL OPERATION, ВІЙНА/WAR. Домінування того чи іншого концепту історично змінювалось у різні періоди цієї восьмирічної агресії як свідчення змін в усвідомленні на Заході подій в Україні та їх важливості для світу. Отже, ЗБРОЙНА АГРЕСІЯ – гештальтний поліапелюваний концепт, що має різні номінації – *war, operation, crisis*, які маніпулюють свідомістю, змінюючи сприйняття. Протягом багатьох років, починаючи з 2014 р., англомовні видання Америки і Європи переважно визначали агресію Росії проти України як кризу, практично ігноруючи загарбницький характер політики РФ, її анексію Криму, окупацію частин Донбасу і Луганщини. На початку 2014 року The New York Times навіть започаткувала серію новинних публікацій під загальною рубрикою «*Ukraine Crisis in Maps: A visual guide to the continuing conflict*». Між тим, номінація **crisis** за своїм семним складом далека від адекватної презентації анексії чи окупації, які мали місце в реальності.

Зміст концепту КРИЗА/CRISIS у політичному медіадискурсі розкривається через семантичні ознаки його імені – лексеми *crisis (n.)*. За даними Н. А. Олійник [4, с. 79–80], лексема *crisis (n.)* – це полісемант, що поєднує 12 ЛСВ: 1) (мед.) переломний момент у перебігу тяжкої хвороби, коли відбувається вирішальна зміна, що веде до одужання або смерті; 1.1. порушення функцій; 1.2. судовий напад

болю, нездужання; 2. (психол.) переломний момент у розвитку подій на краще чи гірше; 2.1. емоційно значуще подія чи радикальне зміна статусу особистому житті (як криза середнього віку); 2.2. ситуація, коли хтось відчуває тривогу чи дискомфорт, тому що вчинив неправильно чи аморально (як криза свідомості, особистісна криза); 2.3. період великої небезпеки, проблем, труднощів або замішання, коли необхідно вирішувати проблеми та приймати рішення; 3. нестабільний або вирішальний момент/період або стан речей, яке, якщо не прийняти рішення, призведе до неприємних наслідків, лиха, катастрофи (у політиці, економіці тощо): *economic/financial/fiscal crisis*; 3.1. нестача, відсутність чогось; 3.2. криза фондового ринку; 4. вирішальний, переломний момент (як у художньому творі); 5. (астр.) вист. збіг планет, що визначає перебіг перебігу хвороби чи подій [6]. Профілювання окремих значень лексеми свідчить, що в концептуальній мережі полісемії лексеми *crisis (n.)* присутні шість взаємоперетинних доменів: ХВОРОБА, ПСИХІКА, ПОЛІТИКА, ЕКОНОМІКА, ЛІТЕРАТУРА, АСТРОНОМІЯ.

У медіадискурсі США збройна агресія РФ 2014 року та анексія території Україні подається через кремлівські нарративи, а отже у картині світу американців та англомовної спільноти концепт КРИЗА/CRISIS профілюється в доменах ПОЛІТИКА, ЕКОНОМІКА і не пов'язується, попри всю очевидність, з доменом ВІЙНА, що формує викривлене розуміння ситуації у колективно Заходу:

(1) Still, most doubt the crisis will come to a military solution. Sergei Karaganov, dean of the School of International Economics and Foreign Affairs here and an occasional Kremlin consultant, said Russia had all manner of economic and other leverage, starting with gas supplies, that it could use before resorting to force [The New York Times, April 9, 2014]

Серед інших номінацій концепту КРИЗА/CRISIS, що апелюють до агресії РФ проти України в англомовних медіа, найбільш помітними є ЛСВ 2.2: *conflict* (an active disagreement between people with opposing opinions or principles) та *turmoil* (a state of great disturbance, confusion, or uncertainty), наприклад:

(2) The focus of the conflict in eastern Ukraine has shifted to the industrial port city of Mariupol. Ukrainian military officials reported that national guard units have begun an offensive against the pro-Russian rebels, who have been massing their forces near the city. If the rebels take control of Mariupol, they could open a land route between Russia and Crimea, which would ensure Russian control of the Sea of Azov [The New York Times, February 10, 2014]

3 точки зору когнітивної прагматики приклади (1, 2) втілюють маніпулятивні тактики спотворення (*most doubt the crisis will come to a military solution*), відволікання (*all manner of economic and other leverage <...> it could use before resorting to force*) та заперечення фактів агресії російських військових проти

захисників України, яких підмінено «повстанцями» (*pro-Russian rebels*).

Після 24.02.2022 англомовні західні медіа подекуди вживають термін **special military operation** на позначення повномасштабного вторгнення Російської армії в Україну, хоча переважно подають його у лапках, підкреслюючи, що це лицемірне путінське формулювання далеке від реального стану справ. Змістовий простір концепту ОПЕРАЦІЯ/OPERATION формується семами *operation (n)*: 1. військова операція (*military operation*) – діяльність військових чи військово-морських сил (*a maneuver or campaign*); 2. бізнес, особливо широкомасштабний; 3. запланована діяльність із залученням багатьох людей, які виконують різноманітні дії; 4. процедура (процес або низка дій, особливо практичного або механічного характеру, що пов'язані з певною формою роботи); 5. функціонування, виконання (процес або спосіб функціонування або дії); 6. (мед.) хірургія, хірургічна операція, хірургічна процедура; 7. (психологія) пізнавальний процес, розумовий процес, пізнавальна операція; 8. (інформатика) обробка даних, при якій результат повністю задається правилом; 9. (математика) математична операція, обчислення [6]. Отже, концепт ОПЕРАЦІЯ/OPERATION профілюється в доменах ВІЙСЬКОВІ ДІЇ, БІЗНЕС, МЕДИЦИНА, ІНФОРМАТИКА, МАТЕМАТИКА, при цьому перше значення звужує ВІЙСЬКОВІ ДІЇ від повномасштабних до локальних або тренувальних. Пор. протиставлення *special military operation :: all-out war*, де війна має ознаки *втручання, перемога, мобілізація*, не притаманні спеціальній операції:

(3) *Because Russia's invasion has failed to produce much in the way of victories, some analysts fear that President Vladimir V. Putin will use the occasion to turn what he has called a "special military operation" into an all-out war, and to mobilize Russians for a more broad-ranging conflict. [The New York Times, 2022]*

Подальша специфікація концепту ОПЕРАЦІЯ/OPERATION як СПЕЦІАЛЬНА ВІЙСЬКОВА ОПЕРАЦІЯ/SPECIAL MILITARY OPERATION підкреслює неадекватність такого явно применшеного ментального усвідомлення повномасштабного збройного нападу РФ. Не випадково англомовні медіа швидко відмовились від номінацій *special military operation in Ukraine* попри заяви Путіна, який намагається лицемірно приховати справжній масштаб своєї жажливої агресії за розмитими визначеннями цілей «операції»:

(4) *Mr. Putin has variously called Ukraine's government "openly neo-Nazi," "pro-Nazi" and controlled by "little Nazis." Announcing Russia's "special military operation" in Ukraine, he said its goals included the "demilitarization and denazification" of the country [The New York Times, 2022]*

Щодо лексеми *denazification*, її вживання у путінському дискурсі є відкритим маніпулюванням, бо

цей термін (German: *Entnazifizierung*) однозначно належить періоду другої світової війни: *leading the leaders of the National Socialist regime in Germany to justice and purging all elements of Nazism from public life* [18, p. 253–254].

Кремлівська теза про «денаціфікацію України» є прикладом дискурсивних тактик спотворення фактів (*Ukrainians don't really exist as a people, they're Nazis*) і відволікання від справжніх цілей знищення України (*that's grotesque*). Як пояснює відомий експерт із Східної Європи, колишній посол США у Польщі Д. Фрайд [8],

(5) *"Denazification" is a coded historical term, familiar to Ukrainians, other Eastern Europeans and certainly to Putin's domestic audience. Putin is using it to justify his war against his neighbor, evoking the memory of the Soviet Union's defense against Nazi Germany. In fact, that culture, as the country struggles for its independence from Putin's Russia, is crystallizing in a distinctly democratic fashion, following the path of other European countries that since 1945 and 1989 have acted in accordance with their better angels to put aside their nationalist and autocratic traditions. <...> The Kremlin has long argued that Ukrainians don't really exist as a people, a point Putin himself has made – but if they do, they're Nazis. Even by Putin's standards, that's grotesque. [8]*

З початком повномасштабної агресії РФ проти України у лютому 2022 року в англомовному медіадискурсі переважно вживається концепт ВІЙНА/WAR. За Л. Я. Брославською, різні номінації цього концепта в американському дискурсі утворюють лексико-семантичне поле «War» у складі мікрополів «Art of war» (об'єднані гіперсемою «мистецтво ведення війни») та «Antagonism» (гіперсема «протистояння») [1, с. 117]. Щодо американської картини світу [там само, с. 84], когнітивні ознаки первинних номінацій цього концепту охоплюють слот ЗБРОЙНИЙ КОНФЛІКТ (з розширеннями ВІЙСЬКОВІ ДІЇ, ПЕВНИЙ ЗБРОЙНИЙ КОНФЛІКТ, ОФІЦІЙНИЙ СТАН ВІЙНИ, ВІЙСЬКОВА НАУКА, ВІЙСЬКОВА ПРОФЕСІЯ) і слот АНТАГОНІЗМ (розширення КАМПАНІЯ, СУПЕРНИЦТВО В БІЗНЕСІ, СПОРТИВНЕ ЗМАГАННЯ, СУПЕРЕЧКА). Тож у цілому концепт профілюється у доменах МІЛІТАРНЕ і ЦИВІЛЬНЕ.

За даними нашого аналізу номінацій агресії РФ проти України в американському медіадискурсі 2022 року, концептуальні ознаки ВІЙНА/WAR свідчать, що саме лексема *war* є найбільш адекватною номінацією поточного стану справ порівняно з лексемами *crisis* або *operation*. Зокрема, з початком повномасштабної збройної агресії РФ проти України The New York Times започаткувала щоденний новинний портал, присвячений цій війні «*Sign up for the Russia-Ukraine War Briefing*». Концептуальні ознаки ВІЙНА/WAR засвідчують профілювання концепту у межах домену МІЛІТАРНЕ і формують його структуру, що містить слоти ЖОРСТОКІСТЬ

(*violence, destruction, hate*), МІСЦЕ БОЇВ (*battlefields of World War II*), ВОЄННЕ ПРОТИСТОЯННЯ І ЙОГО РЕЗУЛЬТАТ (*fighting, kill, defeat, win, murder, occupation, mass graves*), УЧАСНИКИ ВІЙНИ (*enemy*), ХАРАКТЕР ВІЙНИ *фашизм (fascism, Nazi)*. Зокрема, на концептуальні ознаки ВІЙНА/WAR стосовно до збройної агресії РФ в Україні вказує доктор Т. Snyder [17], професор історії Єльського університету та автор багатьох книг з фашизму, тоталітаризму та європейської історії:

(6) *As a cult of irrationality and violence, it could not be vanquished as an argument: So long as Nazi Germany seemed strong, Europeans and others were tempted. It was only on the battlefields of World War II that fascism was defeated. Now it's back — and this time, the country fighting a fascist war of destruction is Russia. Should Russia win, fascists around the world will be comforted.<...> Because Mr. Putin speaks of fascists as the enemy, we might find it hard to grasp that he could in fact be fascist. But in Russia's war on Ukraine, "Nazi" just means "subhuman enemy"— someone Russians can kill. Hate speech directed at Ukrainians makes it easier to murder them, as we see in Bucha, Mariupol and every part of Ukraine that has been under Russian occupation. Mass graves are not some accident of war, but an expected consequence of a fascist war of destruction [17].*

Серед найбільш частотних дискурсивних тактик подання агресії проти України в медіа, до яких вдається Росія у 2022 році, є тактики заперечення і спотворення фактів. Зокрема, тактика заперечення ролі України у розгромі гітлерівських військ у другій світовій війні (*the unfinished business of World War II*) та приписування перемоги виключно РФ стала випробуванним способом путінського маніпулювання свідомістю росіян і дісталась глобального медіапростору завдяки англійським пропагандистським каналам. Втім цю тактику виправдання путінської агресії (*to justify his war in Ukraine*) викривають публікації The New York Times:

(7) *Now, Russian state media is referring to Ukrainians who have resisted the Russian invasion as "Nazis," and portraying the fight as the unfinished business of World War II. It seems almost certain that Mr. Putin will use his May 9 speech next week to invoke the heroism of Soviet soldiers in World War II to try to inspire Russians to make new sacrifices. The narratives Mr. Putin has been spinning to justify his war in Ukraine are very much in line with the grand, nostalgic narratives of Victory Day [The New York Times, 2022]*

Типовою дискурсивною тактикою Кремля щодо агресії проти України є замовчування як різновид тактики заперечення. Там, де неможливо заперечити, путінська пропаганда вдається до замовчування, як, наприклад, замовчуються величезні людські втрати (*the official silence about the scope of casualties*) армії агресора:

(8) *Russian forces have suffered heavy losses in Ukraine — Western officials estimate that more than 7,000 Russian soldiers have been killed — and some families of service members have questioned the official silence about the scope of casualties [The New York Times, 2022].*

Уживання тактики спотворення фактів в медіа-дискурсі активізувалось напередодні святкування дня перемоги над нацизмом у другій світовій війні. Зокрема, кремлівська пропаганда намагалась маніпулятивно нав'язувати уявлення про війну РФ з Україною як продовження її уявної «війни зі злом» (*a continuation of Russia's fight against evil*) і в такий спосіб виправдовувати війну і вербувати прибічників агресії проти України (*support for the war in Ukraine*):

(9) *The Kremlin is casting the war as a continuation of Russia's fight against evil in what is known in the country as the Great Patriotic War. He appears to be counting on lingering Russian pride in the victory over Nazi Germany to carry over into support for the war in Ukraine [The New York Times, 2022].*

У медіадискурсі 2022 року набуває поширення тактика збудження почуття тривоги. Офіційні особи і пропагандисти РФ все частіше залякують Європу і світ застосуванням ядерної зброї у війні з Україною, що може спричинити хаос, нечуваний з часів холодної війни (*era of disorder*):

(10) *The old nuclear order, rooted in the Cold War's unthinkable outcomes, was fraying before Russia invaded Ukraine. Now, it is giving way to a looming era of disorder unlike any since the beginning of the atomic age [The New York Times, 2022].*

Не менш суттєву роль серед маніпулятивних стратегій путінської пропаганди війни відіграє дискурсивна тактика відволікання. Як правило, до неї вдаються аби відволікти увагу від особливої жорстокості, воєнних звірств російської армії, її злочинів проти людяності на території України. У прикладі (9) побіжно визнається, що на території мариупольського заводу були як військові, так і цивільні (*fighters and civilians*), однак фокус уваги перемищується від захоплення міста і їх неминучого знищення окупантами (*gaining full control of Mariupol*) на символічну для росіян святкову дату (йдеться про 9 травня):

(11) *Russian forces breached Ukrainian defenses around a steel plant where fighters and civilians have been sheltering. Gaining full control of Mariupol would allow President Vladimir Putin to claim a victory days before a highly symbolic Russian holiday [The New York Times, 2022].*

Наведені приклади та дискусія свідчать, що маніпулятивний дискурс агресора складають чотири основні тактики: заперечення, відволікання, спотворення фактів, збудження тривоги. Практично всі вони простежуються в англійському медіадискурсі на різних етапах неоголошеної війни РФ проти не-

залежної України 2014–2022 років, хоча і різною мірою. За частотністю найбільш уживаними виявились тактики заперечення (і її різновид – замовчування) і спотворення, які постійно використовуються у кремлівських нарративах як спроба виправдати свою агресію, зректися відповідальності за геноцид народу України і скоєні воєнні злочини, маніпулювати свідомістю і ангажувати прибічників.

4. ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Проведений когнітивно-комунікативний аналіз номінації збройної агресії Росії проти України в дискурсі англомовних медіа свідчить, що ЗБРОЙНА АГРЕСІЯ – гештальтний поліапелюваний концепт, різні номінації якого (*war, operation, crisis*) активують різні домени в англійській картині світу і, відповідно, маніпулюють свідомістю, змінюючи сприйняття. Протягом 2014–2022 років вживаються декілька номінацій цієї агресії, які змінюються з розвитком подій. Фактично обрання номінації засвідчує зміни уявлень про військову агресію РФ проти незалежної України у картині світу колективного Заходу від КРИЗА/CRISIS (вживається переважно у 2014–23.02.2022) до СПЕЦІАЛЬНА ОПЕРАЦІЯ/SPECIAL OPERATION і ВІЙНА/WAR (після 24.02.2022) і певною мірою відповідає політичній позиції тих чи інших англомовних ЗМІ.

Наведені дані семантичного аналізу лексем-репрезентантів концептів КРИЗА/CRISIS, СПЕЦІАЛЬНА

ОПЕРАЦІЯ/SPECIAL OPERATION і ВІЙНА/WAR дозволили визначити їхню структуру і напрямки профілювання. Наша розвідка доводить, що ці концепти розрізняються за структурою, що зумовлює їх різне місце в англійській мовній картині світу і, відповідно, їх сприйняття носіями мови. Порівняння отриманих даних доводить, що концепт ВІЙНА/WAR є найбільш точним ментальним узагальненням стану збройної агресії РФ проти України, у той час як інші концепти викривляють уявлення носіїв мови про стан справ і слугують засобами маніпуляції, відволікають від усвідомлення воєнних злочинів армії агресора.

За своїми когнітивно-прагматичними характеристиками маніпулятивний дискурс агресора, викритий в англомовних ЗМІ, упорядковано чотирма основними тактиками: заперечення, відволікання, спотворення фактів, збудження тривоги. Серед виявлених тактик найбільш частотними є заперечення з різновидом замовчування і тактика спотворення фактів, створювані у кремлівських нарративах протягом усього періоду неоголошеної агресії РФ проти України, у той час як маніпулятивний медіадискурс 2022 року все більше послуговується тактиками відволікання та збудження тривоги. Перспективи аналізу політичного медіадискурсу полягають у подальшій розбудові методик когнітивно-прагматичного дослідження дискурсу на матеріалі англійської, української та інших мов.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Брославська, Л. Я. (2016). *Об'єктивація американського лінгвокультурного концепту ВІЙНА в ідіодискурсі Ернеста Хемінгуей.* (Дис. канд. філол. наук). Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, Харків.
2. Жаботинская, С. А. (2020). Нарративный мультимедийный концепт: Алгоритм анализа (на материале интернет-мемов о COVID-19). *Cognition, communication, discourse, 20*, 92–117. DOI: 10.26565/2218-2926-2020-20-06
3. Мартынюк, А. П. (2016). Когнитивно-коммуникативная лингвистика: В поисках базовых принципов и методик анализа. *Когниция, коммуникация, дискурс, 12*, 17–35. DOI: 10.26565/2218-2926-2016-12-02
4. Олейник, Н. А. (2015). *Концепт экономического кризис в англоязычном экономическом дискурсе 1930-х и 2000-х годов.* (Дисс. канд. филол. наук). Харьковский национальный университет имени В. Н. Каразина, Харьков.
5. Фролова, И. Е. (2017). Конфронтация как стратегия дискурса. И. С. Шевченко (Ред.), *Как нарисовать портрет птицы: Методология когнитивно-коммуникативного анализа языка* (с. 148–205). Харьков: Издательский центр Харьковского национального университета имени В. Н. Каразина. http://dspace.univer.kharkov.ua/bitstream/123456789/14566/2/%d0%ba%d0%be%d0%bb_%d0%bc%d0%be%d0%bd%d0%be%d0%b3%d1%80%d0%b0%d1%84%d0%b8%d1%8f.pdf
6. *Dictionary by Merriam-Webster.* (n.d.). Retrieved from <https://www.merriam-webster.com>.
7. Dijk, T. A. van. (2008). Critical discourse studies: A sociocognitive approach. In R. Wodak, & M. Meyer (Eds.), *Methods of critical discourse studies* (pp. 63–85). London: Sage Publishing.
8. Fried, D. (2022, March, 1). Putin's 'Denazification' Claim Shows He Has No Case Against Ukraine. *Politico*. Retrieved from <https://www.politico.com/news/magazine/2022/03/01/ukraine-russia-history-distortion-denazification-00012792>
9. Geeraerts, D., Kristiansen, G., & Peirsman, Y. (Eds.). (2010). *Advances in cognitive sociolinguistics*. Berlin: De Gruyter Mouton.
10. Kecskés, I. (2014). *Intercultural pragmatics*. Oxford: Oxford University Press.
11. Morozova, O. (2019). Ukraine's journey to Europe: Strategic macronarrative and conceptual metaphors. *European Security, 28*(3), 323–340. DOI: 10.1080/09662839.2019.1648255
12. Perianova, I. (2019) *A mashup world. Hybrids, crossovers and Post-Reality*. Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing.
13. Schmid, H.-J. (2012). Generalizing the apparently ungeneralizable. Basic ingredients of a cognitive-pragmatic approach to the construal of meaning-in-context. In H.-J. Schmid (Ed.), *Cognitive pragmatics. Handbooks of pragmatics. Vol. 4* (pp. 3–22). Berlin etc.: Mouton de Gruyter.

14. Shevchenko, I., Alexandrova, D., & Gutorov, V. (2021). Impoliteness in parliamentary discourse: A cognitive-pragmatic and sociocultural approach. *Cognition, communication, discourse*, 22, 77–94. <http://doi.org/10.26565/2218-2926-2021-22-05>
15. Shevchenko, I., & Gutorov, V. (2019). A cognitive-pragmatic perspective on apologies in English and Ukrainian discourse. *Lege artis. Language yesterday, today, tomorrow. The journal of University of SS Cyril and Methodius in Trnava. Trnava: University of SS Cyril and Methodius in Trnava, 2019, IV (2)*, December 2019, pp. 301–342. Retrieved from https://lartis.sk/wp-content/uploads/2019/11/ShevchenkoGutorov_Issue-2_2019.pdf
16. Shevchenko, I., Matyukhina, Y., & Drazdauskienė, M. L. (2021). The evolution of the English small talk: A cognitive-pragmatic analysis. *Cognition, communication, discourse*, 23, 87–98. <http://doi.org/10.26565/2218-2926-2021-23-06>
17. Snyder, T. (2022, May 19.). We should say it. Russia is fascist. *The New York Times*. Retrieved from <https://www.nytimes.com/2022/05/19/opinion/russia-fascism-ukraine-putin.html>
18. Taylor, F. (2011). *Exorcising Hitler: The occupation and denazification of Germany*. New York: Bloomsbury Press.

Iryna Shevchenko – Doctor of Philology, Professor, Head of the Department of Business Foreign Language and Translation of V. N. Karazin Kharkiv National University; e-mail: iryna.shevchenko@karazin.ua; ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2552-5623>; GOOGLE SCHOLAR: https://scholar.google.com.ua/citations?user=uHkA_kgAAAAJ&hl=ru; RESEARCH GATE: <https://www.researchgate.net/profile/Iryna-Shevchenko-3>

Iryna Morozova – PhD, Associate Professor at the Department of English Philology of V. N. Karazin Kharkiv National University; e-mail: irina.i.morozova@karazin.ua; ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1243-7854>; GOOGLE SCHOLAR: <https://scholar.google.com.ua/citations?user=r3T0uG4AAAAJ&hl>; RESEARCH GATE: <https://www.researchgate.net/profile/Iryna-Morozova>

Vadym Shevchenko – PhD student at Theory and Practice of Translation department of Kharkiv university of humanities “People’s Ukrainian academy”; e-mail: kvp@nuu.kharkov.ua; GOOGLE SCHOLAR: https://scholar.google.com/citations?view_op=list_works&hl=ru&user=WEP_9uwAAAAJ

NOMINATIONS OF RUSSIAN AGGRESSION AGAINST UKRAINE IN ENGLISH-LANGUAGE MEDIA: A COGNITIVE-PRAGMATIC STUDY

During 2014–2022, the English-language media used several most common nominations for Russia’s armed aggression against Ukraine, from CRISIS and SPECIAL OPERATION to WAR, and the choice of the nomination testifies to the political position of the media and changes as events develop. This present study proves that different structures of these concepts determine their different place in the English linguistic world construal and, accordingly, their perception by native speakers. The hypothesis of the work is the thesis that ARMED AGGRESSION is a gestalt multi-appealed concept, different nominations of which – *war, operation, crisis* – activate different domains in the English linguistic world construal and in this way manipulate consciousness by changing the concept perception. In order to establish the place of individual concepts in the English linguistic world construal, we conduct a semantic analysis of lexemes representing these concepts, determine their structure and profiling directions. Building on the comprehensive cognitive-pragmatic methodology, the authors establish the semantic volume of lexemes-nominations of these concepts. Their comparative analysis proves that the concept of WAR is the most accurate equivalent of a state of armed aggression, while other concepts distort native speakers’ perceptions of the state of affairs and serve as a means of manipulation, distracting from the aggressor’s war crimes, defenders’ victories and the tragedy of the civilian population suffering from aggression. We claim that there are four main aggressor’s discourse tactics of manipulation: deny, distract, distort, dismay. Our empirical data were obtained from explanatory and etymological dictionaries of the English language and from leading US print media.

Key words: *aggression, ARMED AGGRESSION, CRISIS, influence, manipulation, nomination, SPECIAL OPERATION, Russia, Ukraine, WAR.*

REFERENCES

- Broslovskaya, L. Ya. (2016). *Ob'iektyvatsiia amerykans'koho linhvokul'turnoho kontseptu VIJNA idiodyskursi Ernesta Kheminhueia*. (Dys. kand. filol. nauk) [Objectification of the American Linguistic and Cultural Concept WAR in Ernest Hemingway’s idiodiscourse] (Philology PhD thesis)]. Kharkivskiy natsionalnyi universytet imeni V. N. Karazina, Kharkiv. (in Ukrainian)
- Dictionary by Merriam-Webster*. (n.d.). Retrieved from <https://www.merriam-webster.com>.
- Dijk, T. A. van. (2008). Critical discourse studies: A sociocognitive approach. In R. Wodak, & M. Meyer (Eds), *Methods of critical discourse studies* (pp. 63–85). London: Sage Publishing.
- Fried, D. (2022, March, 1). Putin’s ‘Denazification’ Claim Shows He Has No Case Against Ukraine. *Politico*. Retrieved from <https://www.politico.com/news/magazine/2022/03/01/ukraine-russia-history-distortion-denazification-00012792>
- Frolova, I. E. (2017). Konfrontacija kak strategija diskursa [Confrontation as a discourse strategy]. In I. S. Shevchenko (Ed.), *Kak narisovat' portret pticy: metodologija kognitivno-kommunikativnogo analiza jazyka [How to draw the portrait of a bird: Methodology of cognitive-communicative language analysis]* (pp. 148–205). Kharkov: Izdatel'skij centr HNU im. V. N. Karazina. (in Russian) http://dspace.univer.kharkov.ua/bitstream/123456789/14566/2/%d0%ba%d0%be%d0%bb_%d0%bc%d0%bd%d0%be%d0%b3%d1%80%d0%b0%d1%84%d0%b8%d1%8f.pdf

- Geeraerts, D., Kristiansen, G., & Peirsman, Y. (Eds.). (2010). *Advances in cognitive sociolinguistics*. Berlin: De Gruyter Mouton.
- Kecskés, I. (2014). *Intercultural pragmatics*. Oxford: Oxford University Press.
- Martynyuk, A. P. (2016). Kognitivno-kommunikativnaya lingvistika: v poiskah bazovyh principov i metodik analiza. [Cognitive-communicative linguistics: in search of basic principles and methods of analysis]. *Cognition, communication, discourse*, 12, 17–35. DOI: 10.26565/2218-2926-2016-12-02
- Morozova, O. (2019). Ukraine's journey to Europe: Strategic macronarrative and conceptual metaphors. *European Security*, 28(3), 323–340. DOI: 10.1080/09662839.2019.1648255
- Olejnik, N. A. (2015). *Koncept ekonomicheskij krizis v angloyazychnom ekonomicheskom diskurse 1930-h i 2000-h godov*. (Diss. kand. filol. nauk) [The Concept of Economic Crisis in the English-Language Economic Discourse of the 1930s and 2000s (Philology PhD thesis)]. Harkovskij nacionalnyj universitet imeni V. N. Karazina, Harkov. (in Russian)
- Perianova, I. (2019) *A mashup world. Hybrids, crossovers and Post-Reality*. Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing.
- Schmid, H.-J. (2012). Generalizing the apparently ungeneralizable. Basic ingredients of a cognitive-pragmatic approach to the construal of meaning-in-context. In H.-J. Schmid (Ed.), *Cognitive pragmatics. Handbooks of pragmatics. Vol. 4* (pp. 3–22). Berlin etc.: Mouton de Gruyter.
- Shevchenko, I., & Gutorov, V. (2019). A cognitive-pragmatic perspective on apologies in English and Ukrainian discourse. *Lege artis. Language yesterday, today, tomorrow. The journal of University of SS Cyril and Methodius in Trnava. Trnava: University of SS Cyril and Methodius in Trnava, 2019, IV* (2), December 2019, pp. 301–342. Retrieved from https://lartis.sk/wp-content/uploads/2019/11/ShevchenkoGutorov_Issue-2_2019.pdf
- Shevchenko, I., Alexandrova, D., & Gutorov, V. (2021). Impoliteness in parliamentary discourse: A cognitive-pragmatic and sociocultural approach, *Cognition, communication, discourse*, 22, 77–94. <http://doi.org/10.26565/2218-2926-2021-22-05>
- Shevchenko, I., Matyukhina, Y., & Drazdauskienė, M. L. (2021). The evolution of the English small talk: A cognitive-pragmatic analysis. *Cognition, communication, discourse*, 23, 87–98. <http://doi.org/10.26565/2218-2926-2021-23-06>
- Snyder, T. (2022, May 19.). We should say it. Russia is fascist. *The New York Times*. Retrieved from <https://www.nytimes.com/2022/05/19/opinion/russia-fascism-ukraine-putin.html>
- Taylor, F. (2011). *Exorcising Hitler: The occupation and denazification of Germany*. New York: Bloomsbury Press.
- Zhabotynska, S. A. (2020). The narrative multimedia concept: an algorithm for the analysis (internetmemes about COVID-19) [Narrativnyj multimedijnyj koncept: algoritm analiza (na materiale internet-memov o COVID-19)]. *Cognition, communication, discourse*, 20, 92–117. DOI: 10.26565/2218-2926-2020-20-06